մաններ եւ չահագործող ու խաբեբայ այն մարդկանց դէմ, որոնք թունաւորել են ժողովրդի երջանիկ կեանքը։ Այդ տեսակէտից էլ մեծ է աշուղ Առաքելի ստեղծագործութեան արժանիքը։

Լինելով քաղաքի եւ գիւղի ժողովրդի սիրած աշուղը եւ հասարակական կեանքի երգիչը, նա իր պարզ, բայց ինքնատիպ երգերով, իր չօշափած նիւթերով հարստացրել է հայ աշուղական գրականութեան գանձարանը։ Նոյնպէս աշուղն իր երգերով նպաստել է գեղջուկ ժողովրդի դաստիարակութեան վեհ գործին, զարթեցրել է նրանց մէջ ջերմ հայրենասիրութեան, ուսման, բարեգործութեան, ժողովուրդների եղբայրութեան ոգին եւ այլ ազնիւ ու վսեմ գաղափարներ, միաժամանակ ժողովրդի սրտերում վառ է պահել դուսանական բանաստեղծութեան եւ աշուղական երգի ու երաժշտութեան սէրը։

Անժխտելի է եւ այն, որ աշուղի մի շարք երգերը, իրենց բովանդակութեամբ, գեղջուկ ժողովրդի բազմերանգ կեանքը պատկերող ուշագրաւ վաւերագրեր են, և որոնք բաւական են, որ նրա անունն արձանագրուի հայ աշուղական գրականութեան պատմութեան մէջ։

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԱՂՕԹԱՄԱՏՈՅՑԻՆ

(Շար. տես «Բազմավէպ» 1960, թ. 1–2, էջ 27)

ԳԼՈՒԽ Դ.

ԱՂՕԹԱՄԱՏՈՅՑԸ Թ–Ժ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

1. Գիշերային ժամ. – 2. Առաւօտեան ժամ. – 3. Շարականներ։

Այս ժամանակի խուզարկութեան համար աղբիւր ունինք կեղծ Օձնեցին, որ շարադրութիւն է Թ. դարու, եւ Աղօթամատոյցին մեկնութիւնը Անձեւացիի կողմէ, կատարուած ԺԷ. դարուն, եւ անջատուած իր լրացուցիչին՝ Մ. Եղնկացիի յաւելուածներէն։

Դիտելի է՝ որ նախորդ հրջանի բովանդակութեան վրայ կարեւոր նորութիւններ չկան հոս. այլ աւելի սովորութեանց յիշատակութիւններ՝ իբր լրումն մեր աշխատութեան, որոնցմէ ոմանք կարող են եւ

ուղղ fում» հին կցորդին վրայ Անձեւացին այժմ կը յաւելու «Աստուծոյ երկրպագեսցուք»՝ սարկաւագին կողմէ, որուն ժողովուրդը կը պատասխանէր՝ «Առաջի fո, Տէր», միանգամայն «երկրպագելով ամենեցուն» (26,27)։ Աղօթքի վերջին Ամէնը նոյնպէս ժողովրդեան յատուկ էր. այնպէս որ Գուրգէնի բանակին մէջ եւս, կը Գրէ Թով. Արծրունի, քահանային աղօթքներուն միւսներն «հատուցին զԱմէնն» (162)։

Այս կանոնով՝ յետ գիշերային առաջին Ձէէն գոհանամք աղօթքին՝ ժողովուրդն ըստ Խոսրովու կ'ըսէր «Ամէն» (31), եւ սարկաւագն «Օրհնեա՛, Տէր» (43). իսկ քահանան՝ «Օրհնեալ է Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս», որուն դարձեալ «միաբան ասեմք Ամէն» (31)։

Բ. – Խոսրով կը նկատէ այստեղ. «Թուի թէ առաջինքն յայսմ վայրի գիրս ընթեռնուին։ Եւ որպէս զկանոն ի կանոն չյարէին, այլ զատանէին կարդացմամբք, (ինչպէս տեսանք), սոյնպէս եւ ոչ զսաղմոս առաջարանիցն (կանոններէն առաջ պաշտուածներն) ի կանոնն յարէին, այլ գրովք մեկնէին»։ Եւ կ'ակնարկէ Լաւոդիկեան կանոնին, «Քանզի եւ կանոնական բանն այսպէս օրինադրէ, զյարել զսաղմոսսն ի միմեանս»։ Ապա կը զգացնէ՝ թէ այդ սովորոյթն «այժմ խափանեալ է... վասն պղերգութեան» (31)։ Խոսրովի այս տեսութիւնը թուիք մ'էր լոկ իր իսկ վերկայութեամբ. եւ չի զօրեր առաջին շրջանին համար, ուր տակաւին չկար առաջաբաններու, սաղմոսներու ու կանոններու զուգադրութիւնը, որ յետոյ գոյացաւ եւ այն՝ մեր քով. եւ ոչ մէկ ապացոյց ունինք՝ թէ յետ ընդունելութեան առաջաբաններու, կանոններու ներքին ընթերցումը թողած՝ կամ անոր հետ միասին՝ կը կարդային Անձեւացիին ուղղած տեղն ալ։

Ընդհակառակն, իրական եւ աւելի կարեւոր է իր միւս տեղեկութիւնը՝ թէ «եւ զկանոնին գիրս ի յոլով տեղիս այժմ խափանեալ տեսանեմք. եւ ուր կարդանն, քնոյ պատճառ եւ ոչ խրատու օգտի զգիրսն առնեն բազումք։ Եւ ըստ յառաջնալ ժամանակիս՝ թուի թէ եւ սուղ կարդացումնըս այս սպառի. քանզի աւելորդ իրս եւ ոչ կարեւոր յոլովից թուի». իսկ շատեր կ'ըսէին՝ թէ «զգրովք պատաղիլն չէ ինչ շահ, այլ խափանում ի կարեւորաց» (32)։ Բնականապէս Մեկնիչը կը պայքարի ատոնց դէմ, զգացնելով գրքերու կարեւորութիւնը վկայութիւններով Ս. Գրքի եւ վարդապետներու (32–40)։ Մեզի ուշագրաւն այն է՝ որ ընթերցման սովորութիւնը տկարացած էր հոս, եւ դադարելու կը դիմէր։ Կարդալի գրուածներու մէջ այս շրջանիս կային նաեւ Ս. Հայրերու շարադրութիւնները։

Գ. – Սաղմոսներու բաժանումը կանոններու եւ գուրգաներու յայտնի է մեզի։ Մխիթար Այրիվանեցին կը տեղեկացնէ՝ թէ «Համամ, որ եւ Յոհաննէս Բագրատունի (871–885)... եդ զվերջին գուրգայսն ի գլուխ սաղմոսացն». որով կ'իմանար՝ թէ նա իւրաքանչիւր կանոնի վերջին գուրգային մեծագոյն կարեւորութիւնը մը տուաւ, ինչ որ արդէն չափով մը ունէին Ե. դարէն. եւ ինք հաւանօրէն ծանրացուց անոնց եղանակը։ Եօթներորդին առաւելութիւնը կը զգացնէ եւ կեղծ Օձնեցին, գուրգաները համեմատելով եօթնեակի օրերուն հետ՝ այսպէս. «Վեցն ըստ վեց աւուրցս տարժանմանց. իսկ եօթնեորդն՝ զգլուխն եւ օր կատարման, յորոմ աւուր եւ սուրբքն ճգնեալք ի Քրիստոս պսակին» (83)։

Գուրգաները իրենց բաժանարար մասերն ալ ունին, զորս կ'ուսանինք Խոսրովէ։ «Յետ կատարման աղօթիցն (Զքէն գոհանամք), կը գրէ նա, սկսանին զկանոն սաղմոսին եօթն գուրգայիւք, փառատրութեամբ կատարելով (իւրաքանչիւր գուրգայ)։ Եւ սարկաւագն քարոզէ ընդ ամենայն գուրգայի, եւ եւս խաղաղութեան զՏէր աղաչեսցուք։... Եւ ապա ասեն ժողովուրդքն՝ Տէր ողորմեա։... Եւ միաբանեալ նմա, ասեմք միաձայն. կեցո Տէր։ Ապա ասէ առաջնորդն. Օրհնութիւն եւ

© National Library of Armenia

փառք Հօր··· : Եւ միաձայնեն ամենեքեան զԱմէնն :·· Կրկնէ անդրէն առաջնորդն զխաղաղութիւնն Աստուծոյ առ ժողովուրդն» (40–42) : Եւ այս արարողութիւնը կը կրկնուէր «ընդ ամենայն դուրս», ինչպէս կը կատարուի ցարդ աւագ ուրբաթի պաշտամունքին մէջ :

դ · – Մեկնիչը նորութիւններ ունի նաեւ Գիշերի վերջին չորս քարոզներուն եւ աղօթքներուն նկատմամբ : Յետ անոնց մէջ տիրող խառնակութեան, զոր տեսանք, մեղի կու տայ՝ ինչպէս ըսինք՝ արդի աղօթքներն իսկ : Բայց կը հեռանայ քարոզներու եւ աղօթքներու իրարու հետ զուգորդութեան կարգին մէջ, Վասն ի վերուստին յարելով Տէր երկնի եւ երկրի (48, 80) · Վասն ի գիշերի՝ իր սովորականն՝ Ի գիշերի (57, 68). Վասն ուղղելոյ՝ Տէր տուրընջեան (73, 50) · իսկ Վասն գտանելոյ՝ անսովոր աղօթք մը Կանխեալէս ի ժամ (88, 99) · եւ ապա ծանօթ Գոհանամք զքէն՝ առանց սեպհական քարոզի (93), եւ մեկնելով երկուքն ալ : Ի՞նչ բանի արդիւնք էր այդ տարբերութիւնը · արդեօք խառնակ օրինակի՞ մը, թէ իսկապէս այդ էր նախկին կարգը, եւ յետոյ ստացաւ այժմեանը՝ զոր կը տեսնենք արդէն 1284ի երիցագոյն ժամագրքին եւ ուրիշներու մէջ, եւ որուն վերածեր է անոնց մեկնութեանց կարգն ալ Խոսրովու ձախորդ հրատարակիչը՝ հակառակ գրչագիրներու : Դժուարաւ լուծանելի հարց մ'է : Օձնեցիին տուած անսովոր աղօթքին քով կը դնենք Անձեւացիին ալ, որ է այսպէս ·

«Կանխեալքս ի ժամ գիշերիս աղաչեմք զբարերարութիւնդ քո, որ բացեր զբերանս մեր ի փառաբանութիւն ամենասուրբ անուանդ քո : Մտցեն աղաչանք մեր առաջի մեծի տէրութեանդ քո · բացցին դրունք մարգասիրութեան քո ի վերայ ժողովրդեան քո : Զի դու ես բարերար եւ բազումողորմ Աստուած, եւ քեզ վայելէ փառք իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ··· : Խաղաղութիւն : Օրհնեալ ես, ամենակալ Աստուած՝ Հայր Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ զարթուցեր զմեզ ի ծանրութենէ քնոյ, և եառուր երդել զերգս հոգեւորս՝ քեզ ի գովութիւն և ի փառաբանութիւն, մեզ ի քաւութիւն եւ ի թողութիւն մեղաց : Արդ աղաչեմք զբարերարութիւնդ քո՝ որ զայսքան բարիս չնորհես, զմնացուած գիշերիս չնորհեա խաղաղութեամբ անցուցանել, եւ հասանել ի պաշտօն առաւօտեան՝ յերկրպագութիւն եւ ի փառաբանութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանդ, որում վայելէ փառք իշխանութիւն···» :

Այս աղօթքը՝ թիւով հինգերորդ եւ անքարոզ՝ անկասկած յետոյ շինուած է, եւ իր վրայ կը ցուցնէ նախորդներուն ազդեցութիւնը : Այսպէս իր այս բացատրութիւնը՝ «բացեր զբերանս մեր ի փառաբանութիւն ամենասուրբ անուանդ քո», փոխառութիւն է հին Տէր տուրընջեան աղօթքէն՝ որ կ'ըսէ · «բացեր զբերանս մեր յօրհնաբանութիւն ահաւոր եւ փառաւորեալ անուանդ քում սրբոյ» : Եւ այս տեղին՝ «զմնացուած գիշերիս չնորհեա խաղաղութեամբ անցուցանել», Մանդակունիին Զքէն գոհանամքէն է · «Տուր մեզ, Տէր, աղաչեմք զքեզ, զմնացուած գիշերիս խաղաղութեամբ անցուցանել» : Յետամուտ եւ թիւով աւելորդ այս աղօթքը դատապարտուած էր հին եւ արմատացածներէն մոռացութեան մատնուելու, ինչպէս պատահեցաւ առաջին իր նմաններուն ալ · եւ այլուր չենք հանդիպիր իրեն :

Անձեւացին կը յարէ՝ թէ յետ այդ վերջին աղօթքին «տայ եպիսկոպոսն զխաղաղութիւն եւ առնու (որ է եւ ընդ հոգւոյդ քում), աւետարանելով զհայցուածոցն լրումն»(87), այսինքն գիշերային ժամուն աւարտը : Սա մէկն է այն խաղաղութիւններէն՝ զորս նոյն մեկնիչը սեպհականեց եպիսկոպոսին, եւ որ հետագային ա՛լ չի տեսնուիր :

2 · Առաւօտեան ժամ · – Փոխերն «ըստ դասուց» պաշտելու սովորոյթը, զոր յիշեց Օձնեցին Խոնարհեցոի մասին, կ'երեւի թէ ընդհանուր էր, որով Խոսրով կը գրէ՝ թէ երբ կը հասնէին Հարցին վերջին տան՝ «Զի քաղցր է, զի յաւիտեան է···», հոն «ամենայն պաշտօնէիցն ձայնատու լեալ, յօրհնութիւնն այն զրանն Ղլխաւորեն» (140) :

Յետ քարոզին ունինք հոս մաղթանքը, «Յօղեա Տէր զցօղ ողորմութեան քո», որ կ'աւարտի «արա արժանի ընդ երիս մանկունսն օրհնել զամենասուրբ Երրորդութիւնդ՝ այժմ եւ միշտ···», որմէ յետոյ պիտի ձեւանայ այժմու մարտիրոսականը, եւ զոր մեկնելով Անձեւացին (139), անտես թողած է պահոց նախկինը, որմէ զուկ է 1284ի ժամագիրքն ալ : Խոսրովի ծանօթ է եւ «ի կիւրակէի» պաշտելի «Հը-զօր ամենակարող եւ սուրբ» մաղթանքը, այդպէս անկատար թողած (140), որ յետոյ կը յատկանայ բոլոր տէրունական տօներուն : Մեկնիչը այդ ամէնը ըսել կու տայ «Ղլխաւորի եկեղեցւոյն» (139), ինչպէս բոլոր մաղթանքներն անոր են ցարդ :

Երկրպագեմք քեզ քարոզին կը յաջորդեցնէ · «Ժող · Կեցո Տէր» (ըստ գրչագրին) : Եւ կու տայ այս տեղեկութիւնը՝ թէ «Եւ յոլովք, որ առ ծուլութեան չուքթափեալք՝ թողուն զքարոզս զայս, եւ յարեն յիրեարս զՈղորմեայն եւ զՏէր յերկնիցն», այսու երկու վնաս գործելով · մէկը՝ «զի զՈղորմեայն փառս տալով չարարեն՝ որպէս կարգաւորութիւնն է», եւ միւսը՝ որ քարոզին «զփառատրութիւն՝ որ ի բոլոր ժողովրդենէն առ սուրբ Երրորդութիւն ի բաց հատանեն» (148), ինչ որ սատանայի թելադրութիւն կը համարի : Ատով բնականապէս կը զեղչուէր քարոզին յաջորդող մաղթանքն ալ :

Ասոնցմէ զատ ուրիշ նորութիւններ չունին այս շրջանին կեղծ Օձնեցին եւ Անձեւացին, որ գոհացաւ մեկնութեամբ կամ յիշատակութեամբ նախորդին աւանդած քարոզներուն, աղօթքներուն կամ սաղմոսներուն, որոնց անդրադառնալու հարկ չկայ հոս, որովհետեւ տեսանք արդէն կանխաւ :

3 · Շարականները · – Հաստատեցինք՝ որ առաջին շարականագիրն եղաւ Սա · Սիւնեցին : Անոր շատ հետեւողներ պիտի ըլլային ապա, որով հետզհետէ կը բազմանան մեր շարականները, օրհնութիւնները կապուելով մարգարէական օրհնութիւններուն հետ, եւ անոնց վրայ բարդուելով ուրիշներ եւ յարելով առաւօտեան եւ երեկոյեան փոխերուն : Տաթեւացին եւ Թ · 848 գրչագրին ցուցակները Սահակ Զորափորեցիին կու տան Խաչի, Եկեղեցւոյ եւ ուրիշ երկու մանր շարականներ : Խաչի Սրբութիւն սրբոցն՝ Սա · Սիւնեցիին, կամ Մոկաց համանուն եպիսկոպոսին՝ ըստ Տաթեւացիի : Սա Զորս ըստ պատկերին կ'ընծայէ Զորափորեցիին կամ Գր · Մագիստրոսի · կամեր՝ որ կ'ապացուցանեն վկաներուն անվստահութիւնը իրենց տեղեկութիւններուն վրայ, որոնք Ն · Լամբրոնացի ալ նոյնը կը վերարով Ն · Լամբրոնացի ալ նոյնը կը վերարով գրէ «Հայոց վարդապետի» մը (Թղթ · 235) : Իսկ 1284ի ցուցակը Մարտիրոսաց շարականները կու տայ «տէր Պետրոսի» Գետադարձի, որոնց վրայ Թ · 848 կը յաւելու նաեւ Հանգստեան շարականները, եւ Տաթեւացին՝ առանց հետ չատ Մանկունքներ ալ : Այսպէս ուրիշ ենթադրութիւններ ալ : Նման ուշ դարու խարխափող ցուցակներ դեռ կան գրչագիրներու մէջ, որոնցմով չ'արժէր զբաղիլ :

Կարծեցեալ այդ հեղինակներէն Զորափորեցին անկարելի էր՝ ըսինք : Մագիստրոսի եւ Գետադարձի անունները՝ ԺԱ · դարէն՝ ստուգութեան կը կարօտին : Իսկ Օձնեցիին համանդամայն կը յիշէ առաւօտեան փոխերն իրենց սարօք, առանց ակնարկելու շարականներուն · «Եթէ վասն ի՛նչ պատճառի զընդ (զե՞րդ) երից մանկանցն հանապազ երգեն ի գիշերին, եւ ապա քարոզ եւ քահանայական աղօթք · եւ զկնի Ողորմեա սաղմոսն, եւ նոյնպէս քարոզն եւ քահանայական աղօթքն · յետոյ Տէր յերկնիցն, առանց միջնորդի, յետոյ փառք ի բարձունսն յօրինեն» (85) : Ակներեւ է՝ որ այս տողերուն հեղինակը շարական չէր ճանչնար ասոնց հետ : Սիւնեցին հիմը դրաւ ասոնց, այո՛, բայց ինք հայրապետ մը չէր՝ որպէս զի իր շարադրածները խմբ չէր՝ որպէս զի իր շարադրածները խմ-

© National Library of Armenia

կոյն ընդունուէին աղդէն, այլ սոսկ ե-պիսկոպոս մը, որու ձայնը հաղիւ պիտի լսուէր իր վիճակին մէջ։ Եւ այդպիսի յա-ւելուածներ պաշտօններու մէջ մինչեւ ընդհանրանային, յաճախ անբաւական էր մէկ դարը։ Ուստի զարմանք չէ, որ այդ անծանօթ գրիչը դեռ անտեղեակ ըլլար ա-նոր կամ ուրիշներու շարականներուն։ Բայց ատոնցմէ շատեր յայտնուեցան ան-շուշտ Ժ–ԺԲ դար, ուր կը սկսի մեր ըս-տոյգ ծանօթութիւնը շարականագիրներ-ուն՝ յանձին Ն. Շնորհալիի, Սարկաւագ Վարդապետի, Ն. Լամբրոնացիի, եւ ի-րենց յաջորդ՝ Գր. Սկեւռացիի, Վարդա-նի, Կիրակոսի եւ Յովհաննու Եղնկացիի, որ շարունակեցին ու ծաղկեցուցին նա-խորդ երգահաններու գործը։

Մեր շարականներու ծագման մէջ նկա-տեցինք յոյն երգերու եւ շարադրութեան ազդեցութիւնը։ բայց յօրինման ու զար-գացման մէջ անկախ են յունականներէն, ի բաց առեալ այն երգերն՝ որոնց վրայ խօսեցանք։ Դարձեալ մերինները կը զա-նազանուէին անոնցմէ չափով ու կիրար-կութեան ձեւով։ Այսպէս Յոյները սովորա-բար օրական մէկ երգ ունէին՝ ինը տու-նով, եւ երկուք ալ իննական մասերէ ան-հաւասար տուներով, կապուած մէկ կամ միւս ժամուան հետ։ Իսկ Հայերը՝ ութը եւ սովորաբար եռատուն շարականներ, բաժնուած երեք ժամերու վրայ. երկու՝ երգելի Գիշերայինի զոյգ մարգարէական օրհնութիւններուն հետ. երկու՝ առաւօ-տեան Հարցին ու Գործքին, մէկ մէկ՝ Մե-ծացուցէին, Ողորմեային, Տէր յերկնի-ցին ու Մանկունքին, եւ մէկ՝ Երեկոյի Համբարձիին հետ, ինչպէս ունին առ հա-սարակ շարականներու կանոնները Ս. Ղազարու հնագոյն Շարակնոցներուն մէջ՝ 1286 (թ. 353) եւ 1295 (թ. 154) թը-ւականներէն։ Իսկ Կիրակի օրը Մանկուն-քը փոխանակուելով Մեծացուցէով։ Յունականները անկախ են՝ զէթ այժմ՝ սաղմոսներէն, եւ տուները կ'երգուին յաջորդաբար. մերինները կապուած էին ու խառնուած փոխերուն հետ, ինչպէս պիտի տեսնենք։ Մեր շարականները կապ չունին եւ ոչ արդի յոյն երգարանին հետ, ոչ բովանդակութեամբ եւ ոչ պաշտելու կերպով։ Այսքան մեծ է, ուրեմն, տար-բերութիւնը։

(Շարունակելի)

Հ. ՎԱՐԴԱՆ ՀԱՅՈՒՆԻ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

«ՅՈԲԵԼԵԱՆ» ԲԱՌԻ ՄԱՍԻՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ – ՅՈԲԵԼԻՆԻ – ՅՈԲԵԼԻՆԱԿԱՆ

«Յառաջ» օրաթերթին մէջ դարձեալ կը հոլովուի յոբելեան բառը, եւ իբր թէ նոր ու վճռական լուսաբանութիւններ կը տը-ուին՝ մեր գրական հրապարակէն վերջ-նականապէս վտարելու համար յոբելի-նական ածանցումը եւ անոր տեղ ընդ-հանրացնելու յոբելենական ձեւը։

Յօդուածին հեղինակը Մ. Մ. «Յուսա-բեր»ի աշխատակիցն է, որ Թիւրն ու թե-րին խորագրին տակ՝ յաճախ լեզուական ճշտումներ կը կատարէ, դժբախտաբար երբեմն ալ թերացումներ, որոնց ժամա-նակին պատասխանած ենք, բայց մեր ճի-գերը ապարդիւն մնացած են։

«Յառաջ» ամբողջապէս արտատպած էր յոբելեան – յոբելենական բառին նուիր-ուած այդ յօդուածը (1960, Մարտ, 23, էջ 3)։

Ուղղակի չպատասխանեցինք. միայն «Պաշտելի գրաբարը» մեր խմբագրակա-նին մէջ, (Բազմավէպ, 1960, թ. 1–2), քանի մը տողով քննադատած էինք յոբե-լենական ձեւին պաշտպանները։ «Յա-ռաջ»ի խմբագրութիւնը ազնուօրէն ար-տատպած էր այդ խմբագրականը, իր Յունիս 19, 21 եւ 22ի թիւերուն մէջ, եւ փոքրիկ ծանօթութեամբ մը ալ անդրա-դոյն լուսաբանութիւններ խնդրած էր այդ յոբելինական բառի մասին (22 Յունիս, էջ 2)։

Ահա մեր պատասխանը։

* * *

Nihil novi sub sole! Զիք ինչ նոր ընդ արեգակամբ։ Արեւուն տակ՝ նորութիւն չկայ։

Ինչ որ 1960ին «Յուսաբեր» եւ «Յառաջ» օրաթերթերը կը գրեն յոբելենական բառի մասին, նոյնը գրած է Շաւարշ Նարդունի 1937ին, «Զուարթնոց» գրական ամսա-թերթին մէջ (թ. 1, Սեպտ. 15, էջ 4) ըսելով.

«... շատեր կը գրեն յոբելինական։ Ա-ռիւնս գլուխս կը ցատկէ։ Ե՞րբ է տես-նուեր Հայոց մեծասքանչ լեզուին մէջ որ եա երկբարբառը ի տառին փոխակերպը-ւի։... Զըլալի՛ք բան է։ Պիտի կրնա՞նք հասկցնել մեր գրոց–բրոցներուն, թէ հա-յերէն լեզուի մէջ, եան վերջաւորու-թեամբ բառերը, ածանցումի կամ բար-դութեան ատեն՝ կը կորսնցնեն իրենց վերջին ա տառը եւ վերջացա՛ւ։ Այսպէս, մատեան՝ բարդումով կ'ըլլայ մատենա-խօս, մատենադարան։ Առէք ատեան բա-ռը, բարդումով կ'ըլլայ ատենակալ։ Տե-սէ՞ք էք որ գրուած ըլլայ մատինախօս կամ ատինակալ։ Վերջապէս մատեանը ածանցելով կ'ունենանք մատենիկ, ատեա-նը՝ ատենական։

«Ուրեմն յոբելեանն ալ կ'ըլլայ յոբելե-նական, ինչպէս ախոյեանը՝ ախոյենա-կան։

«Երբ յոբելեան մը կը տօնենք, սորվե-ցէք վարուիլ յոբելեան բառին հետ այն-պէս՝ ինչպէս կը հրահանգէ աստուածա-շունչ հայերէն լեզուն»։

Այսպէս կը պատգամէ Շ. Նարդունի։ Իսկ Մ. Մ. 23 տարի վերջ, իր ձեւով, կը գրէ.

«Շատ անգամ կը կարդանք թերթերու կամ գիրքերու մէջ. Յոբելինական, յոբե-լինական հանդէս, յոբելինական տարի, յոբելինական տօնակատարութիւն, եւն... «Քերականօրէն սխալ է այս բառը գրել Իով՝ յոբելինական. պէտք է գրել Եով՝ յոբելենական։

«Ինչո՞ւ – պիտի հարցնեն թերահաւատ-ները։

«Յոբելենական բառին արմատն է յոբե-լեան։

«Բարդութեան կամ ածանցումի ատեն՝ Ա գիրը կը կորսուի, ըստ փոփոխման եւ կորուսման, եւ կը մնայ ԵԶԸ։

«Ո՞ւր տեսնուած է որ ԵԱՆ վերածուի Իի։ Կրնա՞նք ըսել ու գրել մատինադա-բան, մատինագիտութիւն։ Ո՛չ, անշուշտ։ Կրնա՞նք ըսել ու գրել ատինաբան, ատի-նագիտութիւն, ատինակալ։ Դա՛րձեալ ոչ։ Ինչո՞ւ, ուրեմն, պիտի ըսենք ու գր-ենք յոբելինական Իով»։

Ահա գրուածը՝ իրենց փաստերու մա-նրամասնութեամբ։

Բայց այդ երկու յօդուածներուն մէջ-տեղէն շատ ջուր է անցած։

* * *

1938ին, Բազմավէպի Յունուար–Մարտ թիւերուն մէջ (էջ 38–42), Հ. Եղիա Փէ-թիւերուն մէջ (էջ 38–42), Հ. Եղիա Փէ-չիկեան պատասխանած է Շ. Նարդունիի, մատնանշելով որ յոբելեան բառը՝ գրա-բարի մէջ սեռականի առանձին ձեւ մը ունի յոբելինի, գործիական՝ յոբելինաւ, Աստուածաշունչի ոսկեդարեան թարգմա-նութեան մէջ գործածուած (Գիրք Յեսու, Զ. 3) միանգամ միայն, եւ դժ-բախտաբար անտեսուած Հայկազեան Բա-ռարանէն եւ Սաղէմեան Համաբարբառէն։

Եւ որովհետեւ հայերէնի մէջ բարդու-թիւնները կը կազմուին սեռականի ար-մատէն (այս մասին երկար խօսած եւ

© National Library of Armenia